

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ / СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Колективна монографія

Київ 2016

УДК 371.13:378.013.78

ББК 74

ПЗ7

*Рекомендовано Вченою Радою Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(протокол №5 від 23.11. 2016 р.)*

Рецензенти:

Бех Іван Дмитрович – дійсний член Національної академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту проблем виховання НАПН України

Діденко Олександр Васильович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та соціально-педагогічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Васюк Оксана Вікторівна - доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України

П 37 Підготовка майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів до професійної діяльності: колективна монографія / Л.В. Вікторова, Т.І. Ковальчук, О.Б. Кошук, С.О. Кубіцький, О.В. Лапа, П.Г. Лузан, О.В. Наконечна, О.М. Прохорчук, І.В. Сопівник, Р.В. Сопівник, Р.О.Тарасенко, Н.Т. Тверезовська, – К.:«ЦП «Компринт», 2016. – 589 с.

ISBN

У монографії висвітлено проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (соціальних педагогів) до: професійного спілкування; організації дозвілленої діяльності; проведення науково-дослідної роботи; профілактики насильства серед дітей та молоді; формування соціальної відповідальності особистості. Також висвітлено особливості розвитку ідей соціального виховання у філософській та педагогічній традиції, розкрито теоретико-технологічні основи модернізації педагогічного процесу підготовки соціальних педагогів в аграрному вищому навчальному закладі, запропоновано інноваційні технології професійної підготовки майбутніх фахівців до соціальної профілактики, охарактеризовано інформаційне забезпечення професійної діяльності соціальних педагогів.

Монографія розрахована на педагогів, науковців, науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів, та усіх, хто цікавиться проблемами професійної підготовки соціальних педагогів / соціальних працівників.

ДК 371.13:378.013.78

ББК 74

ISBN

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	11
<i>Вікторова Л.В.</i>	
РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ДОЗВІЛЛЕВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ	22
<i>Ковальчук Т.І.</i>	
2.1. Діяльність у сфері дозвілля: сутність, структура і підходи до досліджень	22
2.2. Потенціал організованого дозвілля у вихованні молоді	31
2.3. Засади організації дозвілля студентської молоді	35
2.4. Роль музеїв у формуванні особистості майбутнього фахівця	42
2.5. Інтернет-мережа як об'єкт дозвіллевої діяльності молоді	49
2.6. Модель формування готовності соціальних педагогів до роботи у сфері дозвілля	53
2.7. Педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи у сфері дозвілля	61
2.8. Навчальна практика – важлива складова підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи у сфері дозвілля	66
РОЗДІЛ III. ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	80
<i>Кубіцький С.О.</i>	
3.1. Теоретичні засади науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної підготовки	80
3.2. Методичні аспекти науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки в умовах навчання у ВНЗ.....	91
3.3. Рекомендації щодо покращення якості організації науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки під час навчання у ВНЗ.....	98
3.3.1. Забезпечення позитивної мотивації магістрів соціальної педагогіки до здійснення науково-дослідної діяльності як передумова розвитку науково-дослідницької компетентності ...	105
3.3.2. Посилення методичної та науково-теоретичної складової у змісті підготовки магістрів соціальної педагогіки до науково-дослідної діяльності (за допомогою базових та спеціальних курсів методологічного та науково-теоретичного характеру.....	107

3.3.3. Домінування у системі методів науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної педагогіки нетрадиційних форм навчання як засіб формування науково-дослідницької компетентності	112
3.3.4. Проектування моделі формування науково-дослідницької компетентності магістрів соціальної педагогіки в умовах навчання у ВНЗ	115
РОЗДІЛ ІV ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФІЛАКТИКИ СУЧАСНИХ ВИДІВ НАСИЛЬСТВА СЕРЕД ДІТЕЙ І МОЛОДІ	125
<i>Лана О.В.</i>	
4.1 Насильство – актуальна соціальна проблема українського суспільства	125
4.2 Сучасні інтернет-мережі як новітній простір соціалізації дітей та молоді	140
4.3 Актуальні проблеми соціалізації особистості в розрізі кіберонтологічної концепції розвитку суспільства	144
4.4 Кібербулінг – найсучасніша форма насильства в дитячому й молодіжному середовищі	151
4.5 Методики дослідження проявів насильства серед дітей і молоді	157
4.6 Дослідження проявів кібербулінгу в учнівському середовищі	173
4.7 Основи профілактики сучасних видів насильства серед дітей і молоді	176
РОЗДІЛ V. ТЕОРЕТИКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В АГРАРНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	186
<i>Лузан П.Г., Кошук О.Б.</i>	
5.1. Система професійної підготовки фахівців в аграрному вищому навчальному закладі: базисні методологічні позиції	186
5.2. Технологія тестового контролю успішності навчання студентів	205
5.3. Педагогічна діяльність викладача: ступені, механізми та джерела розвитку	217
5.4 Особливості активізації навчання студентів засобами усного викладу викладача	236
5.5. Організація продуктивної навчально-пізнавальної діяльності студентів	247
5.6. Розвиток інноваційно-творчого потенціалу студентів засобами технології проблемно-розвивального навчання	258

РОЗДІЛ VI. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ.....	274
<i>Наконечна О.В.</i>	
6.1. Соціальна профілактика як провідний напрям соціально-педагогічної роботи	274
6.2. Діагностика обізнаності майбутніх соціальних педагогів з основ здорового способу життя	280
6.3. Роль навчальної (ознайомчої з фаху) практики у підготовці майбутніх фахівців до здійснення соціальної профілактики	285
6.4. Асоціативні зображення як інноваційний метод у професійній підготовці	289
6.5. Реалізація технології колективного занурення у майбутній фах у процесі підготовки соціальних педагогів до превентивної роботи	292
РОЗДІЛ VII. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ	305
<i>Сопівник І.В.</i>	
7.1. Сутність поняття «соціальна відповідальність»	305
7.2. Зміст соціальної відповідальності сільської молоді	308
7.3. Суб'єкти формування соціальної відповідальності сільської молоді	341
7.4. Соціальний педагог/працівник як суб'єкт формування соціальної відповідальності сільської молоді	345
7.5. Технології виховання соціальної відповідальності молоді .	355
РОЗДІЛ VIII. РОЗВИТОК ІДЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТА ПЕДАГОГІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ	375
<i>Сопівник Р.В.</i>	
8.1. Досвід соціального виховання в егалітарному суспільстві і цивілізаціях Стародавнього Сходу	375
8.2. Соціальне виховання і педагогічна думка в античному світі (Стародавня Греція і Рим)	378
8.3. Соціальне виховання в епоху Середньовіччя у країнах Сходу	381
8.4. Соціальне виховання у західноєвропейських країнах в епоху Середньовіччя, Відродження і Реформації	384
8.5. Розвиток соціального виховання в Новий час (XVI – XVIII ст.)	386
8.6. Розвиток соціально-педагогічних ідей в Новий час (кін. XVIII – XIX ст.)	389

8.7. Загальні тенденції розвитку соціального виховання у Новітній час (кінець XIX – XX ст.)	392
8.8. Становлення та розвиток виховання в Україні з найдавніших часів до XV ст.	397
8.9. Соціальне виховання в епоху українського Відродження ..	402
8.10. Розвиток соціально-педагогічних ідей в Україні наприкінці XVIII-XIX ст.	408
8.11. Вклад К.Д.Ушинського у розвиток соціального виховання	415
8.12. Розвиток соціального виховання в радянській Україні та Росії на початку XX ст.	419
8.13. Соціально-педагогічні ідеї А.С.Макаренка	425
8.14. Соціально-педагогічна система В.О.Сухомлинського	429
РОЗДІЛ ІХ. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ/СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	442
<i>Тверезовська Н.Т.</i>	
9.1. Сутність поняття «інформація»	442
9.2. Типологія інформації	446
9.3. Особливості та пошук вторинної інформації	453
9.4. Управління інформаційними потоками	460
Х. ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТІСТЬ – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ.....	492
<i>Прохорчук О.М.</i>	
10.1 Сутність і структура дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки	492
10.2 Особливості формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки у педагогічній практиці	510
10.3 Педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки	529
ХІ. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	577
<i>Тарасенко Р.О.</i>	

ВСТУП

Сьогодні пріоритети роботодавців схиляються до випускника соціально-педагогічного факультету, який вже з перших днів роботи у сфері соціального виховання та соціальної підтримки особистості здатний компетентно взаємодіяти з людиною чи соціальною групою. У соціальних ініціативах Президента України, положеннях державних освітніх документів наголошується, що стратегічною освітньою метою є створення належних умов для забезпечення країни якісним кадровим потенціалом через задоволення потреб студента, суспільства і держави в освітніх послугах щодо підготовки громадсько свідомої, патріотично налаштованої, професійно компетентної, духовно багатой особистості. На модернізацію сучасної професійної підготовки фахівців вищою школою вказується і в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2012), Законі України «Про вищу освіту» (2014).

Вказані освітні завдання є вкрай актуальними і для професійної підготовки фахівців соціальної сфери: саме соціальний педагог покликаний бути координатором, посередником між особистістю і соціумом, саме фахівці соціальної сфери забезпечують ефективне входження дитини, підлітка в соціальне середовище з метою ефективної соціалізації особистості, здатної до самовиховання і самореалізації.

Конструктивні зміни в галузі освіти, зокрема вищій аграрній, актуалізують науковий пошук учених на розробку систем і технологій, що забезпечують формування компетентної особистості, яка не просто володіє певним обсягом знань, умінь, навичок і професійно важливих якостей, але й здатна до постійної самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення. Інноваційна модель вищої освіти має бути зреалізована принципами, на які вказується в доповіді Міжнародної комісії з освіти у XXI ст. і які спрямовують діяльність педагогічної громадськості на всебічний розвиток особистості:

– навчитися оволодівати знаннями – становлення і подальше зростання особистості передбачає неперервне пізнання нового, зокрема самоосвіту;

– навчитися працювати – передбачається не просто виконувати роботу, а оволодіння уміннями оцінювати результати роботи на кожному з етапів, корегувати свою діяльність);

– навчитися жити – вміти адаптуватися до змінних соціальних умов, творчо реалізовувати себе в особистому і родинному житті, в майбутній професійній діяльності;

– навчитися жити разом – сформувати емоційно-ціннісне ставлення до світу, до людей, до себе.

Провідною ідеєю виконання дослідження є положення про те, що підготувати компетентного, сучасного соціального працівника/педагога в умовах вищого навчального закладу можна за такої організації

педагогічного процесу, яка гарантує досягнення запланованих результатів. Робоча гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що: якщо в навчально-виховний процес вищого навчального закладу запровадити інноваційні педагогічні технології, розроблені з урахуванням цілей, завдань, принципів компетентнісної освіти та оптимізовані системою критеріїв і показників оцінювання їх ефективності на етапах проектування, функціонування та діагностування, то якість професійної підготовки фахівців, зокрема соціальних педагогів, підвищиться.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлюється, насамперед, потребами сучасної практики підготовки соціальних фахівців: усталена організація навчального процесу вимагає, переважно, репродуктивної діяльності студентів, технологічно не передбачає досягнення освітніх цілей. Нині застосування педагогічних технологій більше декларується, чим здійснюється. Таким чином, наявною є суперечність між традиційними та інноваційними технологіями навчання майбутніх фахівців соціальної сфери. Крім того, розробки такої теми вимагає і педагогічна теорія: недостатньо розробленими лишаються теоретичні основи проектування та застосування інноваційних технологій у вищій освіті.

Додамо, що не дивлячись на те, що аспекти технологічності навчання уже десятиліття в полі зору учених, теорія педагогічної технології поки-що розроблена недостатньо: в науковому апараті дидактики професійної освіти існує більше 300 визначень цього поняття. Щодо застосування педагогічних технологій, то тут стан справ такий: усі знають «що треба робити», але не знають «як треба робити». За результатами виконання дослідження прогнозуємо, що науково-педагогічні і педагогічні працівники аграрних вищих навчальних закладів отримають інструмент проектування та оцінювання такої інноваційної організації навчання студентів, яка гарантує досягнення запланованих освітніх результатів.

Розв'язання проблеми технологічності навчання зарубіжними вченими пов'язане з іменами Дж. Брунера, Т. Сакамото, Д. Карнеги, М.Вулмана, Г. Грейса, Б. Скіннера, М. Кларка, П. Мітчелла, Р. Томаса, П.Юцявічене та ін. В Росії теоретичні і практичні аспекти застосування педагогічних технологій відображені у працях В. Беспалько, В.Сластеніна, М. Кларіна, В. Монахова, Т. Ільїної, Г. Селевка, А. Хуторского та ін. На теренах української педагогічної науки вагомий внесок в дослідження проблеми технологічності навчання внесли такі відомі вчені, як А.Алексюк, С. Гончаренко, В. Євдокимов, Н. Ничкало, О. Падалка, О.Пехота, І. Прокопенко, С. Сисоєва та ін.

У працях Г. Селевка розглядаються аспекти технологізації навчання, обґрунтовуються основні якості сучасних педагогічних технологій, розроблено класифікацію технологій на основі виокремлення 15 суттєвих ознак. На основі нових вихідних позицій, поглядів і конструктивних ідей

І.Прокопенко та В. Євдокимов, Д. Чернілевський запропонували шляхи використання педагогічних технологій при підготовці фахівців вищими навчальними закладами. У працях С. Сисоєвої різнобічно характеризуються інтерактивні технології навчання, досліджуються аспекти їх цілеспрямованого застосування у навчанні дорослих. Соціально-теоретичні основи педагогічних технологій, технології навчально-пізнавальної діяльності та виховного процесу, інтенсивні та особистісно-орієнтовані технології висвітлюються в працях В. Желанової, А.Нісімчука, О. Падалки, О. Шпака. Технології імітаційного моделювання є предметом наукового пошуку Є. Хрикова, Ю. Тулашвілі, Д. Тюріної, Ю. Клетної.

Аспекти застосування інформаційно-комунікативних технологій при підготовці фахівців у вищих навчальних закладах висвітлюються в працях М. Шибенюка, Р. Тарасенка, Н. Тверезовської, О. Гуменного, О.Прохорчука. Особливості застосування інноваційних методів і форм навчання майбутніх соціальних педагогів в аграрних вищих навчальних закладах обґрунтовано у працях С. Виговської, О. Васюк, І. Сопівник, Т.Ковальчук, С. Кубіцького, О. Лапи, Оксани Наконечної, Ольги Наконечної та інших.

Отже, мету дослідження формулюємо таким чином: на основі аналізу педагогічного процесу аграрного вищого навчального закладу визначити можливості його системної модернізації і на цих засадах теоретично обґрунтувати методологічні підходи, принципи, фактори, структурні моделі, умови проектування та застосування інноваційних педагогічних технологій при підготовці соціальних педагогів.

Монографія складається з дев'яти розділів. У першому розділі «Теоретико-технологічні основи модернізації педагогічного процесу підготовки соціальних педагогів в аграрному вищому навчальному закладі» характеризуються базисні методологічні позиції щодо системи професійної підготовки соціальних працівників/педагогів, обґрунтовуються актуальні педагогічні технології модернізації узвичаєного педагогічного процесу (технологія тестового контролю результатів навчання, методики та технології розвитку педагогічної діяльності викладача, організації продуктивної навчально-пізнавальної діяльності студентів, проблемно-розвивального навчання). Другий розділ монографії «Формування організаційно-дозвілєвого потенціалу майбутніх соціальних педагогів» висвітлює методики, технології, форми, умови формування готовності соціальних педагогів до роботи у сфері дозвілля. У третьому розділі висвітлюються теоретичні і технологічні засади науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної підготовки. Четвертий розділ презентує науково-методичні аспекти підготовки майбутнього соціального педагога до профілактики сучасних видів насильства серед дітей і молоді. У п'ятому розділі схарактеризовано сучасні інноваційні технології професійної підготовки майбутніх фахівців до соціальної профілактики. Завершує книгу шостий розділ монографічного

дослідження, у якому висвітлено теоретико-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів / працівників до формування соціальної відповідальності сільської молоді.

Автори сподіваються, що ознайомлення викладачів, аспірантів, слухачів і студентів соціально-педагогічних факультетів з матеріалами монографічного дослідження буде сприяти подоланню стереотипів та шаблонів у підготовці фахівців для соціальної сфери, перебудові стратегій і тактик у вищій освіті.